

Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın Ütopyalarında Bilim ve Eğitim Felsefesi

Murat Sultan ÖZKAN (*)

Öz: Ütopya kavramı ilk kez Thomas More'un Utopia adlı kitabında kullanılmıştır. Kitap, iki bölümdür. Birinci bölümde İngiltere'de yaşanan sorunlar dillendirilmiştir. İkinci bölümde ise ütöpik çözüm önerileri sunulmuştur. More, devlet düzeninin ve toplumsal barışın sağlanmasında eğitimin önemli olduğunu belirtir. Teorik eğitimin yanında uygulamayı da önemli görürken, öğrenme stratejisi olarak da yaparak, yaşayarak öğrenmeye değer vermektedir. Onun için bilimde deney ve gözlem hayati bir öneme sahiptir. Campanella'nın eğitim ve bilim felsefesi alanlarındaki görüşleri More'un düşünceleriyle benzerlik göstermektedir. Campanella, eğitimde görsel materyallerin önemine dikkat çekmek için Güneş Ülkesi'ni bir eğitim öğretim müzesi olarak tasarlamıştır. Öğrencilerin eğitiminde bu görselleri kullanmalarının gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca öğretimde konuların öğretimini basitten karmaşığa doğru sıralar. More ve Campanella, eğitimin erken yaşlarda başlamasını öngörürlerken okul öncesi eğitimin önemini, her zaman ve her yerde eğitim anlayışları ile de hayat boyu öğrenimin gerekliliğini belirtmişlerdir. Bacon, Yeni Atlantis isimli ütöpik eserinin büyük bir bölümünü bilimsel çalışmalara ayırmıştır. O, bilimsel çalışmalar için adeta özerk bir kurum kurgular: Süleyman'ın Evi. Süleyman'ın Evi teknik bir okul ya da üniversiteyi andırmaktadır. Burada deney ve gözleme dayalı bilimsel araştırmalar yapılır. Dünya'da yapılan çalışmalar takip edilir ve onlardan faydalanılır. Bacon bilim felsefesi alanındaki görüşlerini ütöpik bir üslupla kurgulamış ve gelecekte nelerin icat edilebileceği hususunda bir öngöründe bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Thomas More, Francis Bacon, Tommaso Campanella, Ütopya, Eğitim, Bilim

The Philosophy of Science and Education in Thomas More, Francis Bacon and Tommaso Campanella's Utopia.

Abstract: The utopia concept was first used in the famous book Utopia by Thomas More. The book consists of two parts. The first part expresses the problems encountered in England, while the second proposes a utopic solution. More emphasizes the importance of education in maintaining order and establishing social peace. Considering practical education to be significant along with theoretical education, he values the importance of learning by doing and experiencing as a learning strategy. For More, experiment, observation and research in science are vital. Campanella's views on education and science philosophy are similar to those of More. Campanella designed the City of the Sun as an educational museum in order to draw attention to the importance of visual materials in education. He emphasizes that students should use these visuals in their education. He also arranges the teaching of topics from simple to complex. Arguing that education should start at an early age, both More and Campanella point out the importance of pre-school education and say lifelong learning is

---

*) Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (e-posta: muratsultan@gmail.com)

necessary at all times, employing educational understanding in all areas of life. Bacon also devoted a large part of his utopic masterpiece, New Atlantis, to scientific studies. He also almost built an autonomous institution for scientific studies: the House of Solomon, which resembled a technical school or university. Scientific research based on experiments and observations were conducted at this house, while global studies were monitored and utilized. Bacon constructed his views on the philosophy of science in a utopic style and tried to foresee what could be invented in the future.

Keywords: Thomas More, Francis Bacon, Tommaso Campanella, Utopia, Science, Education

Makale Geliş Tarihi:02.05.2017

Makale Kabul Tarihi: 26.06.2017

I. Giriş

Ütopya kelimesi ilk olarak Thomas More (1478- 1535) tarafından, insanlar arasında eşitliğin sağlandığı ideal toplum tasarısı olan ve 1516 yılında yayınlanan *Utopia* adlı eserinde kullanılmıştır. Bu kitaptan sonra bu tarz eserlerde "ütopya" bir kavram olarak yerini almıştır (Özden ve Elmalı, 2012: 73). More, Yunanca "yer" anlamına gelen "topos" kelimesi ile "ou" ve "eu" kelimelerini kullanarak, ütopya kavramını oluşturmuştur (Öztürk, 2006: 25). Yunanca "ou" ve "eu" kelimelerinin transkripsiyonunu "u" olarak yapmıştır. More, "yok", "olmayan", "değil" anlamlarına gelen "ou" ve "iyi", "ideal", "mükemmel" anlamlarına gelen "eu" kelimelerinin eş sesliliğinden yararlanarak ütopyayı kavramlaştırmıştır. "Ou- topia" olmayan yer ya da bulunmayan mekân, "eu-topia" ise ideal yer ve mükemmel mekân olarak tanımlanmaktadır. "Utopia, mükemmel ama olmayan yer, refah ama bulunmayan mekân, ideal ama hiçbir yer gibi anlamlara" gelmektedir. Ütopya kavramına bu anlamlar verildiğinde, kavram geleceğe yönelik mükemmel bir vizyon belirlenmesi ya da ideal bir toplum tasarımı olarak tanımlanabilir (Çörekçioğlu, 2015: 23- 24). More'dan önce Platon *Devlet* adlı eserinde ideal bir toplum tasarımı ortaya koymuştur. More'un ütopyik olarak ele aldığı bazı konular günümüzde hâlâ güncelliğini korumakta ve tartışılmaktadır (Solomon ve Higgins, 2002: 162). More'dan sonra ütopyacı geleneğin oluşumunda önemli yeri olan Campanella, (1568-1639) "Altın Çağ" başlıklı şiirinde bu ideal toplumun ya da Altın Çağ'ın bir gün gerçekleşeceğine inancını şöyle dile getirmiştir:

"Mutlu bir altın çağ olduysa eskiden
Niçin bir kez daha olmasın?
Her şey dönüp dolaşıp
Gelmiyor mu eski yerine?
Düşündüğüm, öğütlediğim gibi benim
Paylaşırdı insanlar
Yararları, mutluluğu ve ahlaki
Cennet olurdu dünya
Uyanık temiz sevgiler gelirdi diyorum
Azgın, kör sevgiler yerine

Yalan dolan bilgisizlik yerine
Gerçek bilgi gelirdi
Ve kardeşlik zorbalık yerine" (Campanella, 1996: 14).

Campanella'nın bu şiirinden *Güneş Ülkesi*'nin eşitsizliğin, zorbalığın, sahte sevgilerin ve skolâstik bilgi anlayışının hâkim olduğu bir dönemde yazıldığı anlaşılmaktadır. Campanella, toplumları sefalete sürükleyen sebepleri belirledikten sonra onları "Altın Çağ" a ulaştıracak çözüm yollarını da sunmuştur. Toplumları "Altın Çağ" a ulaştıracak olan, sosyal adaletin sağlanması ve gerçek bilginin elde edilmesidir.

More da *Utopia*'yı toplumsal çalkantıların ve ekonomik eşitsizliklerin yaşandığı bir dönemde, toplumsal düzeni sağlamak ve insanlar arasında eşitlikçi bir sistem kurmak için kurgulamıştır. Ancak onun bu eseri kurgu sınırlarını aşarak toplumun tabularına ve önyargılarına meydan okumuştur. Ütopyacı yaklaşımların özünü toplumsal ve siyasal yapının eleştirisi ve kusursuz bir düzenin olabirliğinin kurgusu ya da arzusu oluşturur. Genel olarak ütopyalarla ilgi üç farklı bakış açısından bahsedilebilir: 1- Ütopyalar eski mitlere ya da söylencelere dayanır, zamandan ve mekândan bağımsız olarak insanın düş gücünün ürünüdür. 2- Ütopyalar tarihsel koşulların bir sonucudur, ancak amaçlarını gerçekleştiremediklerinden kendi tarihlerini yazamamışlardır. 3- Ütopya, yazarının içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını ve tarihsel koşulları askıya alarak "zamansız ve mükemmel" bir düşüncenin idealize edilmesidir (Akkoyun, 2016: 20-23). Bu kavramı ilk kez kullanan More, tanımlamasını şöyle yapmıştır: "Utopia gerçeğin adeta bala bandırılmış gibi insanların zihinlerine daha bir sevimlice girebileceği bir kurgudur." (Akdemir, 2016: 24; Akkoyun, 2016: 24). *Utopia*'nın son paragrafında ise fazla ümit var olmamakla birlikte ütopik devletteki uygulamaların bir gün gerçekleşmesini arzuladığını ifade etmektedir (More, 2000: 69).

Ütopya yazarları ideal toplumsal düzeni tasarlarlarken insan doğasını temel almışlar ve eğitim konusunu da bu bağlamda incelemişlerdir. Ütopyaların çoğunda eğitim, hem bireyi geliştirici ve şekillendirici bir unsur hem de kökleşmiş zararlı tutkuların koruyan kalkan olarak görülmüştür. Ütopyacıların birçoğu çocuğu aileden alarak devletin gözetim ve denetiminde programlı bir eğitimden geçirilmesini önermişlerdir. Kusursuz toplum anlayışının bir yansıması olarak kurulan bu okullarda "aynı kalıptan çıkmış, uysal, kendilerini yalnızca kamu çıkarına adanmış" bireyler yetiştirilebilir (Tenenti, 2011: 951). Ütopyalarda kamu yararı ön planda olsa da eğitim yöntemleri ve bilimsel yaklaşımlarda bariz farklılıklar bulunmaktadır.

More, bilimi topluma hizmetin bir aracı olarak değerlendirdiğinden, bilimsel gelişme ve ilerlemeye *Utopia*'da fazla yer vermemiş ya da bilimsel gelişmeleri ele almayı eserin asli amacı olarak görmemiştir. More'dan sonra ise ütopyalarda bilme daha fazla yer verilmiştir (Akkoyun, 2016: 24). Bacon, İngiltere'de yeniden şekillenen bilimsel gelişmeleri göz önünde bulundurarak, *Yeni Atlantis*'te bilimsel çalışmalarını etkin bir şekilde yapacak "Deneysel Bilimler Merkezi"ni (Süleyman'ın Evi) kurmayı kurgulamıştır (Öztürk, 2006: 185).

II. Ütopyalarda Eğitim Anlayışı

More'a göre *Utopia*'da yaşayan her çocuğun "temel eğitim" alması zorunludur ve yetişkinler de okumaya önem vermelidir (2003: 96). Kız, erkek her çocuğun çiftçilik eğitimi almaları "eğitimin ayrılmaz bir parçası" olarak görülmüştür. Çocuklara çiftçilik ve hayvancılıkla ilgili eğitim verilirken teorik eğitimden sonra çiftliklerde uygulamaları da yaptırılmalıdır. Böylece çocukların yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra dokumacılık, duvarcılık, demircilik, marangozluk ya da toplumda ihtiyaç duyulan diğer zanaatlar öğretilmelidir. Herkes bu zanaatlardan birini öğrenmek zorundadır. Erkek çocukların babalarının mesleğini devam ettirmeleri hoş karşılanır. Ancak çocuk başka bir zanaata ilgi duyarsa "işini ciddiye alan ve sorumluluğunu bilen" bir kişinin yanına verilmelidir (More, 2003: 77). More, bunu aslında eski bir gelenekten esinlenerek kabul etmiştir. 15. ve 16. asırlarda İngiltere'de çocuklar bilgi ve görgülerini artırmak için bir başka ailenin yanına verilir. More sekiz yaşına geldiğinde, babası bu geleneğe uyarak, eğitim alması için onu bir kardinalin yanına göndermiştir (Pala, 2014: 63).

Campanella'nın eğitim sisteminde çocuklar, süttten kesilir kesilmez bakım için uzman bakıcılara, eğitim çağına geldiklerinde ise öğretmenlere teslim edilmektedir (Firpo, 2016: 50). Çocuklar üç yaşına geldiklerinde ise şehrin duvarlarını süsleyen yazılarla okuma yazma öğrenmelidir (Campanella, 2016: 72). Okuma- yazma dürüst, deneyimli öğretmenler tarafından kız ve erkek ayrımı yapılmadan tüm çocuklara öğretilir. Çocuklar, yedi yaşına geldiklerinde guruplara ayrılarak ilgi ve yeteneklerine göre çeşitli zanaatları öğrenmeye başlamalıdır. Çocuklar kentin duvarlarında sunulan görsellerle sayısal kavramları ve okuma yazmayı öğrendikten sonra doğa bilimlerini öğrenmelidir. Çocuklar bir taraftan eğitim öğretim görürken bir taraftan da kamu işlerinde çalıştırılmaktadır. Öğrenciler basit konuları öğrendikten sonra matematik ve tıp gibi anlaşılması daha zor alanlarda eğitimlerine devam etmektedirler. Tartışma ve yarışmalarla öğrenilen konular pekiştirilir. *Utopia*'da olduğu gibi *Güneş Ülkesi* 'nde de tarım ve hayvancılık çiftliklerde uygulamalı olarak öğretilmektedir (Campanella, 1996: 28-29). Böylece öğrencilerin hem aktif olarak öğrenme sürecine katılmalarının ve hem de grup çalışmasının eğitimdeki önemi vurgulanmıştır. Ayrıca çocuklar, kamusal işlerde çalıştırılarak onlara sorumluluk bilinci aşılanmaktadır. Bu tür uygulamalar günümüzde "toplum hizmeti" olarak eğitim müfredatlarında yerini almıştır.

Campanella eğitimde görsel materyallerin kullanılmasına önem vermiştir. Güneş Ülkesi'nin duvarları; sayıları, geometrik şekilleri, Dünya haritasını, fiziki haritayı, değerli madenleri, hava olaylarını, bitkileri ve hayvanları açıklamalı olarak tanıtan görsellerle süslenmiştir. Bu duvarlarda zanaatlar ve materyaller de tanıtılmıştır. Ayrıca bilim ve sanatta ün salmış olanların resimlerine yer verilmiştir (Campanella, 1996: 21-23). Güneş Ülkesi'nin duvarlarını süsleyen bu resimler, öğretmenler tarafından öğrencilere açıklanmaktadır. Küçük çocukların on yaşından önce bilimleri ve o bilimlerin tarihlerini öğrenmeleri zorunludur (Campanella, 1996: 24).

Campanella, Aristoteles ya da başka düşünürlerin eserlerini ezberlemenin insan zihnini körelttiğini ve ezberciliğin kölelikten başka bir şey olmadığını belirtmiştir. Bu ezberlerle insanların zihinleri boş sözlerle doldurulduğundan, onlar olayların gerçeğini

kavrayamazlar. Bundan dolayı ezberci bilginler ne doğal kanunları ne de ulusların geleneklerini kavrayabilirler. Bir bilim dalında çalışan ve sadece kitaplarla yetinenler de tam olarak zihinsel gelişimlerini gerçekleştiremezler (1996: 30-31). Ona göre "kuyudan su çeker gibi, kitaplardan devşirilmiş bir yetenek donuk ve iyi incelmemiş bir zekânın ürünüdür" (Campanella, 2016: 75). Campanella'nın eğitim anlayışında deneylerin ve gözlemlerin nasıl yapılacağı bir sistem dâhilinde vatandaşlara öğretilmektedir. Ancak onun bilimsel yaklaşımı Hristiyanlığın değer yargıları ve astrolojik unsurlarla iç içe sunulmuştur (Öztürk, 2006:177).

Güneş Ülkeliler nitelikli eğitim materyallerine sahip olduklarından diğer çocukların on ya da on beş yılda öğrendiklerini kolaylıkla bir yılda öğrenmektedirler. Campanella'ya göre bu kolaylığı sağlayan, öğrencilerin teorik eğitimden sonra öğrendiklerini uygulamaya dökmeleridir. Öğrenciler, " bitkiler, hayvanlar ve madenler hakkında inceleme yapar, tarım işleriyle uğraşır, sürülere bakarlar" (1996: 31-32). Bunların yanı sıra o, eğitimde oyuna yer vererek pedagojik bir tutum sergilemiştir. Böylece eğitim, oyunlarla hem zevkli hale getirilmiş hem de kolaylaştırılmıştır (Özden, 2005: 58, 61). Campanella'nın skolastiğin soyut formülleri yerine laboratuvar ortamında deneye dayanan pedagojik yaklaşımı, Comenius tarafından Avrupa'nın eğitim sistemine kazandırılmıştır. O, pedagoji alanında büyük yenilikler yapmıştır (Firpo, 2016: 50).

More, *Utopialıların* günlük çalışmalarını altı saatle sınırlandırmıştır. *Utopialılar*, öğrenmeye hevesli olduklarından diğer zamanlarını düşünsel faaliyetlerle geçirmektedirler. Bundan dolayı bilim ve sanatları çok hızlı bir şekilde kavramaktadırlar (Özden ve Elmalı, 2012: 74-76). İsteyen herkes ilgilerine göre gün doğmadan çeşitli kurslara katılabilir, ancak kendini ilme adanmış olanların bu kurslara katılımı zorunludur. Akşamları da bir saat "yaratıcı çalışmalarla" geçirilmektedir. Bu bilimsel faaliyetlere katılma yeterliliğine sahip olmayanlar kendilerini zanaatlarında geliştirmektedirler (More, 2003: 78- 79). Güneş Ülkeliler ise kamusal işleri, bilimsel ve sanatsal faaliyetleri ortaklaşa dört saatte tamamlamaktadırlar. Günün geriye kalan zaman dilimini okumaya, araştırmaya, tartışmaya ya da "beden ve kafalarını geliştirecek faydalı ve hoş işlere" ayırmaktadırlar (Campanella,1996: 42). Campanella'nın, çalışma saatlerini sınırlandırarak eğitim faaliyetlerine zaman ayırması, eğitimin değeri açısından önemlidir. Hürler eşit bir şekilde eğitim hakkından yararlanabilirler. Bunun için öğrenim çağı sınırlaması da yapılmamıştır. Ancak köleler eğitim hakkından yararlanamazlar (Özden, 2005: 61). *Güneş Ülkesi*'nde eğitime çocukluk ve gençlik dönemlerinde ağırlık verilse de eğitim, informal olarak hayatın sonuna kadar devam etmektedir. Eğitim alanındaki bu önemli yenilik, ilk olarak *Utopia*'da ele alınmıştır. More'a göre de eğitim faaliyetleri belirli bir yaşta bitirilmeyip hayat boyu devam ettirilmelidir. More, hayat boyu öğrenmenin önemini o zamandan kavramış ve *Utopialıların* günlük yaşam tarzını buna göre düzenlemiştir (Urgan, 2016: 180).

Utopia'da tarihi süreç içerisinde toplumun baskıcılığına karşı ütopyik özgürleşme idealleri ileri sürülmektedir (Okuyuz, 2009: 23). More, *Utopia*'nın birinci kitabında yaşadığı dönemde İngiltere'de tekstil sektöründeki gelişmelere bağlı olarak koyun sayısında çok büyük artış olduğunu ve bunun doğal sonucu olarak tarım arazilerinin otlağa çevrildiğini belirtmiştir. Bu ekonomik uygulamaların sonucunda arazilerin belirli sayıda insanın eline geçmesi işsizliği ve sefaleti artırmıştır. İşsiz kalan insanlar, suçta

yöneldiklerinden suçlar sert ve caydırıcı cezalarla önlenmeye çalışılmıştır (Akdemir, 2016: 34-35). More'un yaşadığı dönemde İngiltere'de ağır ekonomik koşulların sonucu suç işleyen binlerce insan idam edilmiştir. Hukukçu olan More, bu sorunlarla yakından ilgilenmiş ve devletin ceza yasalarını haksız ve faydasız olarak değerlendirmiştir. Ona göre insanları suça sürükleyen koşulları ortadan kaldırmadan insanları cezalandırmak kolaycılıktır. Bundan dolayı sosyoekonomik, hukuki ve politik uygulamaların yansımalarını incelemiştir (Öztürk, 2006: 159).

More, toplumda yaşanan sosyal, siyasal ve hukuki aksaklıkların kaynağının yanlış eğitim politikaları olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: "Bu insanları, çocukluktan başlayarak, akla gelebilecek en kötü biçimde yetiştiriyor, kişiliklerini azar azar bozuyorsunuz. Nihayet büyüüp işlemleri zaten mukadder olan suçları işlediklerinde de onlara ceza yağdırmaya başlıyorsunuz" (2003: 43). *Utopia*'da eğitim faaliyetlerinden iki amacın gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Eğitimle bireylerin yapmış oldukları olumsuz davranışların önüne geçilirken bir taraftan da yapılması gereken olumlu tutumların öğretilmesi sağlanmaktadır. Bireylerin erdemli vatandaşlar olarak yetiştirilebilmesi için hem bu doğrultuda eğitim müfredatı hazırlanmalı hem de olumsuz sosyoekonomik ve diğer koşullar ortadan kaldırılmalıdır. Eğitimin temel fonksiyonu tutkuların dengelenmesi ve istedik ahlaki erdemlerin bireylere kazandırılmasıdır. More bu erdemlerin kazanılmasını sadece okulla sınırlandırmaz. Bu, hayat boyu sürer ve bireyler yaygın eğitimle de öğrenme sürecini devam ettirmelidir (Öztürk, 2006: 162- 163).

Bacon (1561-1626) ise eğitimin, daha etkili olması ya da kök salabilmesi için erken yaşta başlamasının önemini belirtmektedir (2015: 160). Bacon'a göre "deneylerle pekiştirilmemiş bir öğrenim çok belirsiz kuramsal bilgilere dayanır." Öğrenim, "insanın gözlemleri ile kendi başına kavrayacağı bir şeydir." Okuyucu da körü körüne bağlanmak için değil, inceleme ve araştırmalarına kaynak oluşturma amacıyla okumalıdır (2015: 193). O, 15. asırdaki bilimsel gelişmelerden aldığı ilhamla deneysel metodun gelişmesine önemli katkılarda bulunarak "deneysel felsefenin" ve "Yeniçağ pozitivizminin" kurucusu olmuştur. (Weber, 1998: 208-209).

Rönesans felsefesinde olduğu gibi o dönemin ürünü olan ütopyalarda da doğaya ve doğal olana dönüş vurgulanmıştır. Doğayı incelemek ve doğal kanunları övmek Tanrı'nın da istediği tapınmadır. Ancak *Utopia*lılar arasında kendilerini dini hayata adanarak bu inceleme ve araştırmalarla ilgilenmeyenler de bulunmaktadır (More, 2016: 94). Doğayı incelemek Tanrı'nın emrini yerine getirmek olduğundan, ahirette mutlu olmanın anahtarı bu dünyada çalışmaktan geçmektedir (Pala, 2014: 78). Campanella'ya göre de doğanın kitabı ile Tevrat'ın vermiş olduğu mesaj arasında bir çelişki yoktur. Önemli olan doğanın sesine kulak vermektir. Campanella'nın tutuklanma nedeni tam olarak belirlenemese de, onun bu görüşleri engizisyoncuların dikkatinden kaçmamış ve tutuklanmasına sebep olmuştur. (Bloch, 2002: 47). Bacon da *Yeni Atlantis*'te ülkenin en önemli kurumu ya da teknik üniversitesi olan Süleyman'ın Evi'ndeki bir bilgenin şu şekilde dua ettiğini belirtmektedir: Tanrım yarattığın varlıkları ve onların inceliklerini aciz kullarına nasip et (2013: 40). Üç düşünür de doğaya dönüşe, deney ve gözleme dayanarak dış dünyanın incelenmesine önem vermiştir. Onların bu bakış açıları eğitim felsefelerine de yansımıştır. Ancak Batı'da Rönesans döneminde deney ve gözlemin önemi üzerinde durulurken 13. asırda Anadolu'da kurulan Ahilik Teşkilatı'nda bilgili ve eğitilmiş olma

meslek örgütünün temel şartı olarak kabul edilmiştir. Ahilikte hem bilgiye önem verilmiş hem de uygulama eğitimin bir süreci olarak kabul edilmiştir. Teorik olarak öğrenilen bilgiler, uygulamalı eğitimlerle beceri ve yetkinlik konumuna çıkarılmıştır (Özden, 2014:152-153).

Bacon, Orta Çağ'a hâkim olan ve Yunan mirası üzerine kurulan klasik bilgi anlayışının ne yöntemini ne de sonuçlarını doğru bulur. Bundan dolayı klasik felsefeyi, araştırma yöntemlerini, skolastik düşünceyi, geçmiş otoriteleri ve Aristoteles'i eleştirmiştir. (Cevizci, 2007: 26). Aristoteles'i eleştiren Campanella ve Bacon'dan yaklaşık altı asır önce İbn Sînâ, objektif bir değerlendirmede bulunmuştur. İbn Sînâ, Aristoteles'in ilimleri sınıflandırma ve metod konusunda kendisinden öncekilerden ileri düzeyde olduğunu, ancak ondan sonra gelenlerin onun düşünce sisteminin barındırdığı hataları tespit edemediklerini ve "ondan aldıkları mirasın ötesine" geçemediklerini belirtmiştir (Aktaran: Özden, 2015: 25). İbn Sînâ'nın işaret ettiği gibi bilimin ya da felsefi anlayışın kendini yenileyememesi ya da sürekli otoriteye bağlı kalması, skolastik anlayışı doğurmuştur.

Orta Çağ'daki ezbere ve dogmalara dayanan spiritüalist eğitim anlayışından sonra Rönesans döneminde natüralist eğitim felsefesi ortaya çıkmıştır. Natüralizmde Tanrı merkezli bir düşüncenin yerini doğa merkezli fikirler almış; doğanın gerçekliğin kendisi olduğu kabul edilmiştir. Natüralistler, eğitim felsefesinde ezbere dayalı bir eğitim sistemini değil, öğrencilerin aktif olarak öğrenme sürecine katıldıkları bir eğitim anlayışını savunmuşlardır. Bu yaklaşım günümüzde öğrenci merkezli eğitim anlayışının temellerini oluşturmuştur. Natüralistlerin öncülerinden olan Bacon, insanın da evrensel düzenin bir parçası olduğunu ve doğal yasalara tabi olduğunu belirtmiştir. İnsanın zihinsel ve sosyal dünyasını oluşturan süreçler de doğal nesnelere gibi bilimsel araştırmaya tabi tutulmalıdır. Böylece bilim ağırlıklı bir eğitim anlayışı göz önünde bulundurulmuştur (Cevizci, 2014: 84-91). More ve Campanella'nın eğitim felsefelerinde de natüralizmin etkileri açıkça görülmektedir.

III. Ütopyalarda Bilim Anlayışı

Ütopyaların bilim ve teknik alanlarındaki gelişmelere ışık tutup tutmadıklarını tespit edebilmek için yazıldıkları dönemdeki anlayışları irdelemek gerekmektedir. İncelediğimiz ütopyalar Rönesans döneminde yazılmışlardır. Rönesans dönemindeki deney ve gözleme dayalı bilimsel çalışmalar, bilim alanında önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Rönesans dönemi bilimsel çalışmaları ve bu dönemde yazılan ütopyaları birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Rönesans dönemini başlatan dini, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel nedenler olmakla birlikte, İstanbul'un fethi bu oluşumu hızlandırmıştır. Türklerin İstanbul'u fethinden sonra, bazı Batılıların iddiasına göre Bizans'tan İtalya'ya kaçan bilginler Antik Çağ'a geri dönüşü başlatmışlardır. Nitekim Floransa'da kurulan "Platoncu Akademi"de Yunanca kaynaklara yönelme ve yeni Platoncu eğilimler görülmektedir. (Bloch, 2002: 7- 13, 113; Baudart, 2012: 135-139). Ancak Batılılar Yunan kaynakları ile Haçlı Savaşları esnasında karşılaşmışlar ve Müslümanlardan elde ettikleri metinleri tercüme ederek Aristoteles'i ve İlk Çağ'ın felsefi kaynaklarını daha kapsamlı olarak tanımışlardır (Küken, 2001: 46). Batı'da kurumsal ve eğitim sistemi olarak yenileme çalışmaları 11. asırda başlamıştır. Bu asırda İslam

dünyasındaki medreselerin eğitim sistemini örnek almışlardır. II. Silvestre 999'da papa olmadan önce üç yıl İspanya'da kalmış ve İslami ilimleri yakından tanımıştır. Silvestre'nin teşvikleri ile Batılılar, Müslümanların kurumlarını ve eğitim sistemini araştırmaya başlamışlardır. 13. asırda kurulan üniversitelerin mimarileri ve eğitim sistemleri medreselerle büyük oranda benzerlik arz etmektedir. Kurulan bu üniversitelerin ilk hocaları ise kilise ve tarikat okullarında yetişen kişilerdir (Küken, 2001: 45-47).

Rönesans öncesinde üniversiteler "kaskatı kesilmiş", Batı'da kurumların kültürünü oluşturan kilise yozlaşmış ve yolsuzluklarla anılır olmuştu. Din adamları saygınlıklarını ve toplum üzerindeki etkilerini tamamen kaybetmişti. Böyle bir kültürel ve siyasal ortamdan sonra Rönesans (yeniden-doğuş) gerçekleşmiştir (Tarnas, 2014: 14-15). Nitekim bilimin, skolastik anlayışın dar kalıplarından kurtulması ve felsefenin kilise ya da rahip filozofların etkisinden uzak, seküler ve insan merkezli bir yaklaşıma kavuşması Rönesans'la sağlanmıştır (Özden ve Elmalı, 2012: 20-21). İlk Çağ'da Yunanlılar deney ve gözleme önem vererek ileri bir medeniyet kurdukları gibi Batı dünyası da Rönesans'la tekrar bu değerlere dönerek akıl- tecrübe bütünlüğüyle araştırmaya önem vermiştir. Böylece Batı'nın bilimde ve teknikte bugün elde ettiği başarıların adeta temelleri atılmıştır (Özden, 2011: 25-26).

Rönesans döneminde insan, Yunan felsefesi ve İncil'i sentezleyerek iyi ya da kötü hakkında kararlarını kendi vermiştir. İnsan, "dünyanın merkezi" konumuna gelmiş ve "semavi varlık" olarak kabul edilmiştir (Baudart, 2012: 137). Bu yaklaşım insana bakış açısını tamamen değiştirmiştir. Orta Çağ'daki önyargılara göre insan fitraten iyi olmadığından onun bu dünyada mutlu olması mümkün değildir. Bu anlayışa göre insan ancak ahirette mutlu olabilir. More'a göre ise insan Tanrı tarafından yaratılmıştır ve özünde bir kötülük yoktur. Dolayısıyla insan bu dünyada aklını kullanarak yetkin bir varlık olabilir, kusursuz toplum kurabilir ve mutlu olabilir (Urgan, 2016: 113). Bu paradigma değişikliğinin bilimsel çalışmalara çok önemli etkisi olmuştur.

Bilimsel çalışmalar sonucunda Batlamyusçu dünya merkezli (jeosantrik) evren anlayışının doğru olmadığı ispatlanmış, Kopernik'in (1473- 1543) güneş merkezli (heliosentrik) evren anlayışı bilim çevrelerinde kabul edilmiştir. Orta Çağ'da kabul gören dünya merkezli evren anlayışının çökmesi insanları uzayla ilgili çalışmalara sevk etmiştir (Özden ve Elmalı, 2012: 95-96; Tarnas, 2014: 49). Galileo Galilei, (1564- 1642) araştırmalarında deney ve gözleme önem vermiş ve dış dünyayı bizzat doğanın kendisinden öğrenmeyi bir metot olarak benimsemiştir. Ona göre doğa matematiksel olarak tasarlanmıştır. Bu kitabı matematiği bilenler çözümleyebilir. Geometrik şekiller ve cisimleri kavrayanlar, doğanın kitabını da doğru bir şekilde okuyabilirler (Özden ve Elmalı, 2012: 108-109). Gezegen sistemleri ve gök mekaniği konularında çalışan Kepler de (1571- 1630) dünyanın matematiksel oranlarla düzenlendiğini belirterek dünyayı matematiksel olarak açıklamış, ancak tamamen matematiksel temele indirgememiştir. Kepler, gezegenlerin kusursuz olarak kabul edilen dairesel değil, elips bir yörüngede döndüklerini belirlemiştir (Bloch, 2002: 119- 121). Kopernik, Galilei ve Kepler gibi bilimsel çalışmalarıyla tanınmayan Bacon ise bilimsel metoduyla bilim insanlarını etkilemiş ve onlara yol göstermiştir (Solomon ve Higgs, 1996: 165).

Rönesans, Orta Çağ ve Yeni Çağ'ın kesişim noktasını oluşturduğundan bir geçiş dönemidir. More gibi düşünürler dindarlığı temsil ederken Bacon dünyeviliği temsil etmiştir. Bu dönemde bir taraftan bilimsel hassasiyetler yaşatılırken bir taraftan da dini tutkular ön plana çıkarılmıştır. More, bu karşıtlıklardan bir senteze varmaya çalışarak karışıklıkları çözüme kavuşturmak için uğraşmıştır (Tarnas, 2014: 20).

Utopialılar diğer devletlerde bilim ve sanat alanında yapılan çalışmalarını takip etmektedirler. Onlar aldıklarını geliştirmeye ve icat yapmaya çalışırlar. Ayrıca onlar eğitim ve bilimi deneye ve gözleme dayalı olarak gerçekleştirdiklerinden boş işlerle uğraşmazlar (Eroğlu, 2013: 33-35). *Utopialılar* bilim ve sanatları öğrenmeye ayırdıkları zamanla kafalarını geliştirmiş olduklarından teknik alanlarda ilerlemeleri ve buluşlar yapmaları doğal karşılanmalıdır. Öğrendikleri bir hususta hemen denemelere başlar ve yüzlerce deneme yapmaktan çekinmezler. Örneğin, yeni öğrendikleri kâğıt yapımı ve kitap basımının ipuçlarını öğrenir öğrenmez bu alanda hemen çalışmalara başlarlar ve uzun deneylerden sonra kâğıt yapmayı ve kitap basmayı başarırlar. *Utopialılar* sanatçıları ve bilginleri çok iyi bir şekilde karşılarlar. Onlara göre doğayı inceleyerek sırlarını çözmeye çalışmak Tanrı'nın sevgisini kazanmaya da sebep olur. "Tanrı, büyük eserine hayran olanı, onun sırlarını" çözeni sevmektedir, doğaya ilgisiz kalanlara ise acıkmaktadır (More, 2016: 73). Onlar, zevkleri, bedeni ve ruhi olarak ikiye ayırırlar. Düşüncenin geliştirilmesi ve hakikatin keşfedilmesi ruhi zevkleri oluşturur. Onlar düşüncenin vermiş olduğu zevkleri bedeni zevklerden üstün tutarlar (More, 2016: 68- 69). Ancak herkes beden gücü gerektiren işlerden kurtulup düşünce gücünü geliştirme imkânına sahip değildir. Kendini tamamen düşünce gelişimine verenler; "çocukken mutlu bir yaratılış, keskin bir zekâ ve bilimlere yatkınlık gösterenlerdir." Onların konuştukları dil, düşüncelerini tam olarak aktarmaya yeterli olduğundan bilimsel çalışmalarını kendi dillerinde yaparlar (More, 2016: 61). More'da olduğu gibi diğer ütopyalarda da dil öğreniminin bilimsel araştırmalardaki önemi vurgulanır ve Dünya'nın diğer bölgelerinde yapılan bilimsel çalışmalar bu yolla elde edilir (More, 2016: 73; Campanella, 1996: 24, 31; Bacon, 2013: 76). Bu da Rönesans dönemindeki Yunan kaynaklarına dönüş anlayışının ütopyalara yansımaya ya da sirayet etmesi olarak okunabilir.

Utopialılar daima gözlem yapmaya önem verirler ve gök cisimlerinin hareketlerini incelemek için çeşitli araçlar geliştirmişlerdir. Bu gözlemlere dayanarak doğa olaylarını önceden bilebilirler. Doğanın oluşumu ve birçok doğa olaylarının nasıl gerçekleştiği hususunda ise kesin bir sonuca ulaşamadıklarından aralarında görüş ayrılıkları vardır (More, 2003: 96- 97).

Campanella, yirmi yedi yıllık hapis döneminde bile okumaya ve üretmeye önem vermiştir. O, Aristoteles felsefesini eleştirerek deneysel bilimlerin öncüsü olmuş ve fizikte gözlem ve deney olmadan gerçek bilgiye ulaşamayacağını belirtmiştir (Günyol, 1996: 11). O, bilginin akılla değil de duyuyla öğrenileceğini iddia eden İtalyan düşünür Telesio'nun (1509- 1588) görüşlerini savunur. İnsan, önce açık seçik olan canlı doğa kitabını okumalı ve gerçek bir felsefe oluşturabilmek için insan tarafından yazılan kitaplarla doğanın kitabını karşılaştırmalıdır. İnsanların yapmış oldukları hataların önüne ancak bu şekilde geçilebilir. Çünkü "doğa Sonsuz Bilgelik üzerine yazılmış bir kitaptır" (Dürüşken, 2016: 11). Evrensel düzen, doğal kanunlar ve canlıların anatomisini inceleyenler Tanrı'nın bilgeliğinin bilincine varır. Tanrı'nın doğal kanunlarını

inceleyenler onun buyruklarına da uyarlar. Campanella'ya göre doğal kanunların ayrıntılarına varanlar, Hıristiyanlığa da yaklaşmış olurlar (1996: 74).

Güneş Ülkeliler, günde dört saat çalışır ve zamanlarının geri kalan kısmını *Utopialılar* gibi okumaya, tartışmaya ve bilgi edinmeye ayırırlar. Eğitimde erkeklerle kadınlar arasında ayırım yapmazlar, *Utopialılar* kadar bilime önem veriler ve "öteki bilimlerin, dini bilimin etkisinden kurtulmasını isterler." Campanella, Bacon'ın etkisinde kalarak Güneş Kentlilerin "uçmayı başardıklarını"; "karada yelkenle giden arabalar" ve "çarklı mekanizmalar sayesinde denizleri yelkensiz ve küreksiz aşan gemiler" yaptıklarını anlatır. (Urgan, 2016: 208-209).

Bacon'a göre ise "Bilgi güçtür." Bilgi sayesinde insan hem evreni anlamlandırır hem de doğayı egemenliği altına alır (Yıldırım, 1998: 15, 151). Süleyman'ın Evi'nin kuruluş amacı da varlıkların mahiyetlerini keşfetmek ve insanların bunlardan yararlanmasını sağlamaktır. *Bensalemliler* icat çalışmalarını yaparken ada dışındaki bilim ve sanat alanlarındaki gelişmeleri de takip ederler. İki yılda bir Süleyman'ın Evi'nden üçer kişi, iki gemiyle dünyanın çeşitli bölgelerine giderek oralardaki bilim ve icatlar hakkında incelemelerde bulunurlar. Edindikleri bilgileri, kitapları, aletleri ve örnekleri ülkelerine taşırlar. Böylece "dünyanın her yerinde ortaya çıkan gelişmelerin ışığını elde etmek için" bu araştırma gezilerini gerçekleştirirler (Bacon, 2013: 52- 53). Bu çalışmalarla olay ve olguların nedenleri araştırılıp, bilinenler doğrultusunda insanın hâkimiyet alanı genişletilmeye çalışılır. Bu hedefin gerçekleşmesi için yer altında laboratuvarlar ve yüksek dağlarda kuleler kurulur. Yer altında kurulan ve "aşağı bölge" olarak adlandırılan araştırma merkezlerinde metaller üzerinde çeşitli çalışmalar ve suni metal üretimleri yapılır. Dağlarda kurulan "yukarı bölgelerde" ise meteorolojik olaylarla ilgili çalışmalar yapılır ve hava olaylarının anlaşılması sağlanır (Bacon, 2013: 65-67).

Yeni Atlantis'teki büyük laboratuvar da hava olaylarının oluşumu araştırılır. Ayrıca küçük böceklerin ve sağlık için koruyucu ya da hastalıkları iyileştirici gazların üretimi, büyük bahçelerdeyse toprak analizleri, ağaç aşılama çalışmaları ve deneyleri yapılır. Bu deneyler sonucunda doğallardan daha büyük suni meyveler yetiştirilir. Hayvan çiftliklerinde ise hem hayvanların cinsinin ıslah edilmesi hem de hayvanlar üzerinde yapılacak deneylerle insan vücudu üzerinde yapılacak ameliyatlara için tecrübe kazanılır (Bacon, 2013: 69- 70). Optik evinde yapılan deneylerle, mikroskopik canlılar ve teleskopla gözlemlenecek varlıklar üzerinde çalışılır. Ses evlerinde ise sesin oluşumu ve yayılımı incelenir. "Kulağa takıldığında işitme gücünü artıran cihazlar" icat edilmeye ve bazı araçlarla sesin uzun mesafelere iletilmesine çalışılır (Bacon, 2013: 72- 74). Makine üretim atölyesinde kuşların hareketleri gözlemlenerek ve model alınarak uçmak için kanatlar üretilir. Yine denizlerde yaşayan hayvanlar gözlenerek deniz altılar yapılır ve kullanılır (Bacon, 2013: 75).

Bacon, yapılan bu çalışmaların gizli olmayanlarının yayımlandığını ve kamu yararına olan buluş ya da icatların halka tanıtıldığını belirtir. Böylece hem halk nezdinde farkındalık oluşturma hem de halkın faydalanması sağlanır. Yapılan buluşlar ya da icatlar ve bunları başaranların büstleri yapılarak sergilenir. Aynı şekilde dünyanın diğer devletlerinden olan mucit, kâşif ya da bilim insanlarının da büstleri yapılır ve sergilenir (2013: 77- 78). Bu yaklaşımı ile Bacon, bilimin evrensel bir değer olduğunu ve insanlığın ortak katkıları ile ilerlediğini kabul eder. Bilime katkı sunanların çalışmalarının

sergilenmesi ve büstlerinin dikilmesi, bilimsel çalışmalara insanları teşvik etmek olarak okunabilir.

Bacon'ın kendi zamanı bakımından ütöpik olan bu görüşleri için, bilim felsefesinin bir yansıması olduğu söylenebilir. Bacon'a göre gerçeğe ya tümevarım ya da tümenden gelimle ulaşılabilir. Tüm dengelimde algılarımız bir tarafa bırakılarak öncüllerden hareket ederek bir takım çıkarımlarda bulunulur ve aksiyomlara ulaşılır. Tümevarımda ise tek tek gözlemlerden hareket ederek daha genel yargılara ve aksiyomlara ulaşılır. Ona göre tümevarım skolastiklerin kullandığı elverişsiz bir yöntem iken aslında bilimsel çalışmalar için en elverişli metottur (Yıldırım, 1998: 68). Deneysel metodun ve tümevarım metodunun öncüsü olan Bacon, altmış beş yaşında soğuk bir kış günü açık havada tavuklar üzerinde deney yaparken, üşütüp hastalanmış ve akabinde de ölmüştür (Yıldırım, 1998: 194).

Bacon, bilginin kaynağını bir metafor ile açıklamaktadır: Deneycileri bulduğunu özensizce yuvasına taşıyan karıncaya, akılcıları ise ağını kendi üreten örümceğe benzetir. Gerçek bilim insanı karınca ve örümceğe değil, bu iki niteliğe de sahip olan arıya benzemelidir. Çünkü arı malzemesini bağlardan, bahçelerden toplar, onları kendi kapasitesini kullanarak sindirir ve bala dönüştürür. Bilim insanı da arı gibi önce verileri toplamalı ve bilgiyi ya da bilimi bu noktadan hareketle kurmalıdır (2003: 79). Bacon, bu bilimsel yaklaşımını ütopyasına da yansıtmıştır. Süleyman'ın Evi'nden üçer kişilik iki grup daha önce yapılmış deneysel çalışmaları derlerler. Işık tüccarları (Merchant of light) dış ülkelerde yapılan çalışmaları, talancılar (depredatours) ise yazılı kaynakları taramaktadır. Bunların elde ettiği veriler diğer araştırmacılar tarafından değerlendirilmekte ve teknik çalışmalar için kullanılmaktadır (2000: 24). Bacon'ın bilimsel yaklaşımı tümevarımcıdır, ancak o geleneksel tümevarım yaklaşımını sınırlandırarak bilimsel yaklaşımını ortaya koymuştur. O, olguları sıralayarak sonuca gitmeyi veri olarak değil, varsayım olarak değerlendirmektedir. Onun tümevarım anlayışında doğru ya da geçerli bilgiye ulaşmak, sadece çelişkili öncüllerin ayıklanması ile gerçekleşir. Böylece tüm yanlış varsayımlar elenerek tek doğruya ulaşılır (Gjertsen, 2000: 105). Ayrıca bilim insanların zihinlere ket vuran soy, mağara, çarşı pazar ve tiyatro idollerinden bağımsız olarak düşünmeleri de gerekmektedir (Fieser ve Lillegard, 2002: 298). Bacon tüm dengelimsel bilim anlayışına karşı olduğundan bilimin gelişmesinde matematiğin önemini kavrayamamış ve güneş merkezli evren anlayışının önemini de fark etmemiştir (Tarnas, 2014: 81).

Bacon'ın amacı iki farklı görünümün gerçekliğinin keşfedilmesidir. İlk olarak imaj, her şeyin ölçüsü olan dış dünyaya ya da doğaya göre düzenlenmelidir. Çünkü imaj aynaya göre değil, aslına uygun olarak yani dış dünyaya göre düzenlenmelidir. İnsanın doğa üzerinde egemenlik kurabilmesi için nedensellik yasalarını kavraması gerekir. Bacon'a göre insan ancak teknik buluşlar ve ilerlemeler sayesinde mutlu olabilir. Onun bu faydacı görüşü, çağının ütopya yazarları More ve Campanella ile benzer düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir (Bloch, 2002: 108). Bacon doğa üzerinde "insanın egemenlik" kurabileceğini göstermek için teknik bir ütopya planlar. Yeni Atlantis'te bilimsel gözlem ve incelemelerin yapıldığı Süleyman'ın Evi teknik üniversite olarak adlandırılabilir. Burada çok sayıda buluş fantastik olarak tasarlandığından 18. asır düşünürlerinden d'Alembert *Yeni Atlantis*'i "keşfedilecek şeylerin büyük katalogu"

olarak adlandırmıştır (Bloch, 2002: 109). Lamartine'in ifadesiyle "Ütopyalar, çoğu zaman, erken doğmuş hakikatlerden başka bir şey değildir." Gelişen sınıfların ütopyalarının ideolojik bir boyutu da olmaktadır. Burjuva sınıfı gelişmeye başladığında özgürlüğü ütopylaştırmıştır. (Mannheim, 2009: 226-227). Ütopyaların bir amacı olduğunu kabul eden Alman düşünür Gustav Landauer, 1907'de yayımlanan "Devrim" adlı yazısında ütopyayı: 16. asırdan itibaren "Avrupa'da süregelen tarihsel- toplumsal dönüşümlerin itici gücü olarak nitelemiştir" (Okuyuz, 2009: 22). Ütopya yazarları yaşadıkları çağda görülen sorunlara ya da bunalımlara çözüm önerilerinde bulunarak, toplumları zaruret ve sefaletten kurtarmaya çalışmışlardır. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için toplumsal, siyasal ve iktisadi yapıyı kökten değiştirerek, devrimci bir anlayış sergilemişlerdir. İlk Çağ'dan günümüze kadar yazılan ütopyalarda bu açıkça görülmektedir (Akdemir, 2016: 31).

More ve Campanella, yaşadıkları asırda egemen olan iktisadi düzendeki eşitsizliklerden hareket ederek kamu yararının gerçekleşeceği düşüncesiyle mülkiyet ortaklığını savunmuşlardır. Onlara göre insanları suça teşvik eden mal edinme hırsıdır. Mülk üzerinde herkes eşit haklara sahip olduğunda bireyler tutkuların baskısından kurtulur, devletlerini ve ülkelerini daha çok severler (Özden ve Elmalı, 2012: 73- 79). Bacon ise devleti ve toplumu mülkiyet üzerinde eşit hakka sahip olma ya da sosyal adalet üzerinden değil, "Bilgi güçtür." anlayışından hareketle toplumsal düzenin sağlanmasının ön koşulu olarak "bilim anlayışını" koymuştur (Özden ve Elmalı, 2012: 83).

IV. Ütopyalarda Eğitimden ve Bilimsel Çalışmalardan Sorumlu Olanlar

More'a göre kralın görev ve sorumluluklarından biri de "uyrukları yanlış yollara sapmaktan alıkoyacak şekilde eğit[mektir]" (2003: 60). Eserin kahramanlarından Rapheal, Utopia halkının eğitilmesini şöyle ifade eder: "Utopus (Utopia'nın kralı) buranın kaba ve cahil olan yerli kavimlerini öyle yüksek bir kültür ve uygarlık seviyesine ulaştırmış ki, yeryüzünde yaşayan hiçbir ulus onların eline su dökemez" (Aktaran: Çörekçioğlu, 2015:108). Gençlerin eğitim ve öğretiminden rahipler sorumludur. *Utopia*'da rahipler seçkin kişilerdir ve rahiplik de toplumda en şerefli görev olarak kabul edilir. Bir kentteki rahiplerin sayısı en fazla on üçtür. Öğretmen, okulda bilimden çok ahlaki değerleri benimsetmeye çalışmalıdır. Çocuklar ahlaki değerler doğrultusunda devletine bağlı ve devletini koruyan bir biçimde yetiştirilmelidir. Devletin dağılmasına neden olan en büyük etken kötü ahlakıdır. Kötü ahlakın oluşumuna ise kötü düşünceler sebep olur (More, 2016: 96). Dolayısıyla İnsan, kendi kaderini kendi belirlediğinden tutkularını kontrol altına alarak yükselebilir veya tutkularına tabi olarak kendini alçaltabilir (Baudart, 2012:181).

Güneş Ülkesi, her alanda yetkin Metafizikçi (Hoh) olarak adlandırılan rahip- kral tarafından yönetilmektedir. Hoh'un Pon, Sin ve Mor olmak üzere üç yardımcısı vardır. Pon, Güç; Sin, Bilgelik ve Mor'da Sevgi olarak adlandırılır. Bunların her birinin görev alanı farklıdır (Campanella, 2009: 9-10, 56-57). Metafizikçi ülkeyi kanunlara bağlı olarak değil, aklın buyruklarına göre yönetmektedir. *Güneş Ülkesi*'nde eğitim öğretim faaliyetleri ve bilimsel çalışmalardan "Bilgelik" sorumludur (Özden ve Elmalı, 2012: 78-80). Bilgelik; "serbest mesleklerin, el zanaatlarının, bilim işlerinin, bilim adamlarının, eğitim işlerinin" yürütülmesini sağlar (Campanella, 1996: 21). Bilgelik tarafından

yönetilen bilim insanları ve uzmanlar: "Astrolog, kozmograf, matematikçi, geometrici, tarihçi, ozan, mantıkçı, söz ustası, gramerci, hekim, fizyolog, politikacı, ahlakçıdan" oluşur. Bu uzmanlar, kapsamlı bir kitap olan *Bilgi*'yi öğrencilere aktarırlardı (Özden, 2005: 58). Genel olarak eğitim ve bilimsel faaliyetlerden Bilgelik sorumlu olsa da Sevgi de çocukların eğitiminden ve uygulamalı eğitimlerin yapıldığı tarım ve hayvancılık sektörlerinden sorumludur (Campanella, 1996: 24, 60).

Güneş Ülkesi, adeta bir okuldur; metafizikçi en üst yönetici; Bilgelik ise başöğretmendir. Eğitim öğretim faaliyetlerini, Akla bağlı on üç yardımcısı koordine eder. Eğitim sisteminde ise kuramsal eğitimle gözlem ve deneye dayanan uygulamalı eğitim birlikte verildiğinden kent bir bilim müzesi görünümündedir. Ülkeyi çevreleyen duvarlar çeşitli bilim dallarına ait görseller ve tanımlamalarla donatılmıştır. Dolayısıyla Güneş Ülkesi'ni önemli kılan eğitim kurumları ve eğitim sistemidir. (Dürüşken, 2016: 23-24; Bloch, 2002: 56-57). Öğretmenler, öğrencilerin teorik ve uygulamalı çalışmalarını gözlemleyerek onlar hakkında rapor hazırlarlar. Öğretmenler, öğrencileri "Yöneticiler Kurulu"na önerir ve Kurul'da da tartışılır. Bu raporlara göre öğrencilerin seçecekleri meslekler belirlenir¹. (Campanella, 1996: 29; Pala, 2014:104). Böylece öğretmenlere mesleki tanıtım ve yönlendirme sorumluluğu verilmiştir.

Bacon ise Süleyman'ın Evi'ni bilimsel çalışmaların yapıldığı ve bu çalışmaların sürekliliğini sağlayan teknik bir kurum olarak tasarlamıştır. Bu çalışmalarını sürdürecektir "çıraklar ve stajyerlerin" olduğunu ve "evlerde de çok sayıda kadın, erkek hizmetçilerin" bulunduğunu belirtmiştir (2013: 77). Böylece hem bilimdeki süreklilik hem de cinsiyet ayrımı yapılmadan herkes tarafından bilimsel çalışmaların sürdürüldüğü ifade edilmektedir.

Bensalemliler ülkelerinde bilimsel çalışmalarını sürdürürken dünya genelinde yapılan çalışmalarını da yakından takip etmektedirler. Süleyman'ın Evi'nden ışık tüccarları olarak adlandırılan bir grup, kendilerini deşifre etmeden diğer ülkelerde yapılan deney örneklerini ve yazılan kitapları ülkelerine kazandırmaktadır. Yapılmış olan deneyleri kaynaklardan tarayanlar talancılar, mekanik çalışmalarını bir araya toplayanlar ise "avcılar" olarak adlandırılmaktadır. İstedikleri alanlarda deney yapanlar "madenciler," madencilerin ulaştıkları sonuçları sistemli bir hale getiren ve aksiyoma dönüşmesini sağlayanlar ise derleyicilerdir. Bu grupların çalışmalarını "hayırseverler" olarak adlandırılan üç kişilik bir gurup değerlendirmektedir. Bunların görevi "diğer üyelerin yaptıkları deneyleri değerlendir[erek], bunların içinden insanın pratik hayatına, bilime ve bilgisine katkıda bulunabilecek keşifleri bulup çıkarmaktır." Bu çalışmalar yapılırken aynı zamanda doğal olaylar da aydınlatılarak açık seçik bilgilere ulaşılmaktadır. Hayırseverlerin çalışmalarından sonra tüm üyelerin katılımı ile genel değerlendirmeler ya da tartışmalar yapılmaktadır. Bu genel değerlendirme kurulundan sonra kendilerine "meşaleler" denen bir gurup, diğer gurupları doğal araştırmalar yapmaya

---

¹ Campanella'dan asırlar önce Ahi Evren'in (1171- 1261) Anadolu'da kurduğu Ahilik Teşkilatı'nda ahiler, yeteneklerine göre mesleklere yönlendirilmekteydi. Yeteneğine göre bir alanda yamak olarak çalışmaya başlayan ahi, çıraklık ve kalfalık eğitimlerine tabi tutulur ve eğitimin her aşamasının sonunda bir heyet tarafından sınava tabi tutulurdu, iki aşamayı da başarılı bir şekilde tamamlayanlar usta olurdu (Özden, 2014: 152-155).

yönlendirmektedir. Elde edilen verileri deneye tabi tutan ve sonuçlarını rapor haline getiren "aşıcıların" çalışmaları "doğa yorumcuları" olarak adlandırılan bir grup tarafından aksiyoma dönüştürülür (Bacon, 2013: 75- 77). Bacon bilimi, halktan bağımsız bazı bilim insanlarının çeşitli alan ya da dallardaki bilimsel çalışmaları olarak görmüştür (Urgan, 2016: 205).

V.Sonuç

Avrupa'da 15-16. asırlarda yaşanan siyasi, iktisadi bunalımlar ve toplumsal çalkantılar düşünürleri arayışa sevk etmiştir. Düşünürler, içerisinde yaşadıkları devlet ya da toplumda gördükleri aksaklıkları ütopyik devletlerinde çözmeye çalışmışlardır. Üç düşünür de ütopyik devletini belirsiz bir ada üzerinde kurgulayarak, onu diğer devletlerden soyutlamıştır. Ancak sorunlardan arındırılmış ütopyik bir devlet kurgusu ortaya koyarken farklı teoriler ileri sürmüşlerdir. Bu farklılığın sebebi, düşünürlerin kişiliklerinin ve önceliklerinin farklı olması ya da içinde yaşadıkları toplumların değer yargılarıdır. More ve Campanella, ekonomik eşitsizliklerin bireyler ya da toplum üzerindeki olumsuz etkileri ve sosyal adaletin sağlanması için mülkiyet ortaklığının nasıl tesis edileceği üzerinde durmuşlardır. Onlar, toplumu sefaletten kurtarmak için eğitimin önemli bir işlevi olduğunu kabul etmişlerdir. Hatta More, toplumda görülen kötülüklerin iyi bir eğitim sistemiyle önlenebileceğini, kötü eğitimin ise insanları suça teşvik ettiğini ifade etmiştir.

Üç düşünür de eğitimin erken yaşta başlamasının gerekliliğini vurgulamış, ezbere dayanan bir eğitim öğretim yerine deney, gözlem ve uygulamaya dayanan bir eğitim anlayışını savunmuşlardır. More ve Campanella teorik eğitimin, pratik eğitim ile desteklenmesini tasarlamışlar, yaşadıkları dönemin iktisadi koşullarını da göz önünde bulundurarak bu uygulamaların tarım ve hayvancılık alanında yapılmasını önermişlerdir. Böylece üretim ile eğitim arasında olması gereken bağlantıyı kurmuşlardır. More ve Campanella, günlük çalışma saatlerini sınırlandırarak, arta kalan zamanı öğrenme ve araştırmaya ayırmışlardır. Eğitim öğretim faaliyetlerini herhangi bir yer ve zamanla sınırlandırmayarak, hayat boyu öğrenme anlayışına ulaşmışlardır. Campanella, eğitimde görsel unsurların kullanımının önemi üzerinde durmuş ve buna dikkat çekmek için *Güneş Ülkesi'nin duvarlarını eğitici materyallere dönüştürmüştür.*

More ve Campanella, devletin denetimi altında deney ve gözleme dayanan bilimsel araştırma yapmanın önemini vurgulamışlar, ancak bunların nasıl yapılacağını detaylı olarak belirtmemişlerdir. Rönesans dönemi bilim felsefecisi olan Bacon ise Yeni Atlantis'te bilimsel araştırmaları ayrıntılarıyla ele almıştır. Bilimsel çalışmalar, teknik bir kurum olarak kurgulanan ve adeta özerk bir statüye sahip Süleyman'ın Evi'nde yapılmaktadır. Bu teknik kurumda hiyerarşik olarak görevleri belirlenmiş belirli sayıda bilim insanı çalışmaktadır. Süleyman'ın Evi'nde deney ve gözleme dayanarak yapılan bilimsel çalışmalar, Bacon'ın tümevarımsal bilim anlayışının bir yansımasıdır. Öngördüğü icatların çoğu günümüzde gerçekleşmiş olsa da yazıldıkları dönem için ütopyiktirler. Bu da onun bilimsel çalışmaların varacağı noktayı işaret etmede ne kadar vizyon sahibi olduğunu göstermektedir. Böylece üç düşünür de yaşadıkları Rönesans döneminin vermiş olduğu ilhamla ütopyalarında eğitim ve bilim felsefelerini

oluşturmuşlar ve ortaya koydukları ütopyalari da sonraki asirlara ışık tutmuş ya da hedef belirlemiştir.

Kaynakça

- Akdemir, M. (2016). *Düşün Felsefesi Ütopyalar* (1.bs.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Akkoyun, T. (2016). *Ütopya / Distopya Batı ve Türk Romanlarından Örneklerle Bir Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışması* (1. bs.). Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.
- Bacon, F. (2000). *The New Atlantis*. South Bend: Infomotions, Inc.. Retrieved from <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ataturk-ebooks/detail.action?docID=331440>
- _____. (2003). *The New Organon*. New York: Cambridge University Press <https://rosswolfe.files.wordpress.com/2015/05/francis-bacon-the-new-organon.pdf>.
- _____. (2013). *Yeni Atlantis*. (Çev.: Cenk Saraçoğlu). İstanbul: Bs. Yay. Bs. Dağ. Org. San. Tic. Ltd. Şti.
- _____. (2015). *Denemeler* (12. Baskı). (Çev.: Akşit Göktürk). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudart, A. (2012). "Rönesans". Jacqueline Russ (Yön.). *Felsefe Tarihi Çilt: 2 Modern Dünyanın Yaratılması* (1. bs.). (ss. 135-190). (Çev.: İsmail Yergüz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bloch, E. (2002). *Rönesans Felsefesi Üzerine* (1. bs.). (Çev.:Hüsen Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Campanella. (1996). *Güneş Ülkesi* (3. bs.). (Çev.: Vedat Günyol ve Haydar Kazgan). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Campanella, T. (2009). *City of the Sun*. Auckland: The Floating Press. Retrieved from <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ataturk-ebooks/detail.action?docID=435856>
- _____. (2016). *Güneş Ülkesi* (4.Baskı). (Çev.: Selahattin Bağdatlı). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Cevizci, A. (2007). *On Yedinci Yüzyıl Felsefe Tarihi* (Gözden geçirilmiş 2. bs.). Bursa: Asa Kitabevi.
- _____. (2014). *Eğitim Felsefesi* (14. bs.). İstanbul: Say Yayınları.
- Çörekçioğlu, H. (2015). *Modernite ve Ütopya - Ütopya, 1984 ve Mülksüzler Üzerine* (1. bs.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Dürüşken, Ç. (2016). "Sunuş". *Güneş Ülkesi* (2. bs.). (ss. 7-28). (Çev.: Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Eroğlu, N. (2013). *Ütopyalar Işığında Gaspıralı'nın Dârürrahat Müslümanları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Fieser, J. ve Lillegard, N. (2002). *A Historical Introduction to Philosophy Texts and Interactive Guides*. New York: Oxford University Press.

- Firpo, L. (2016). "Önsöz". *Güneş Ülkesi* (4.bs.). (ss. 23-62). (Çev.: Selahattin Bağdatlı). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gjertsen, D. (2000). *Bilim ve Felsefe Dün- Bugün* (1. bs.). (Çev.: Feride Kurtulmuş). İstanbul: Say Yayınları.
- Günyol, V. (1996). "Önsöz". *Güneş Ülkesi* (3. bs.). (ss. 9- 14). (Çev.: Vedat Günyol ve Haydar Kazgan). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Küken, G. (2001). *Ortaçağda Eğitim Felsefesi* (1. bs.). İstanbul: Alfa Basım Dağıtım Ltd. Şti.
- Mannheim, K. (2009). *İdeoloji ve Ütopya* (Gözden geçirilmiş 3. bs.). (Çev.: Mehmet Okyayuz). Ankara: Nika Yayınevi.
- More, T. (2000). *Utopia*. South Bend: Infomotions, Inc. Retrieved from <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ataturk-ebooks/detail.action?docID=3314672>
- _____. (2003). *Utopia*. (Çev.: İbrahim Yıldız). Ankara: Ütopya Yayınları.
- _____. (2016). *Utopia (Mina Urgan'ın İncelemesiyle)* (21. bs.).(Çev.: Sabhattin Eyüboğlu, Vedat Günyol ve Mina Urgan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okyayuz, M. (2009). "Sunuş". *İdeoloji ve Ütopya* (Gözden geçirilmiş 3. bs.). (ss. 11-28) (Çev.: Mehmet Okyayuz). Ankara: Nika Yayınevi.
- Özden, H. Ö. ve Elmalı, O. (2012). *Yeniçağ Felsefesi Tarihi Metinlerle* (1. bs.). İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Özden, H.Ö. (2005). "Platon ve Campanella'nın Siyaset Felsefelerinin Karşılaştırılması". (ss. 33-62). *TabulaRasa Felsefe- Teoloji* 5 (13).
- _____. (2011). *Bir İnanç ve Kültür Takipçisi Yahya Kemal* (2. bs.). Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- _____. (2014). *Resimli Türk Düşünce Tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- _____. (2015). *İbnSînâ- Descartes Metafizigi* (Gözden geçirilmiş 2. bs.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Öztürk, F. (2006). *Ütopya ve Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pala, H. (2014). *Ütopyalar Tarihi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Solomon, R. C. ve Higgens, K. M. (1996). *A Short History of Philosophy. New York: Oxford University Press.*
- Tarnas, R. (2014). *Batı Düşünce Tarihi 2.Cilt* (2. bs.).(Çev.: Yusuf Kaplan). İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- Tenenti, A. (2011). "Ütopya". Philippe Raynaud ve Stéphane Rials (Eds.). *Siyaset Felsefesi Sözlüğü* (2. bs.). (ss.749-756). (Çev.: İsmail Yergüz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Urgan, M. (2016). "Thomas More'un Yaşamı ve Utopia'nın İncelenmesi". *Utopia (Mina Urgan'ın İncelemesiyle)* (21. bs.).(Çev.:Sabhattin Eyüboğlu, Vedat Günyol ve Mina Urgan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Weber, A. (1998). *Felsefe Tarihi* (5. bs.). (Çev.: H. Vehbi Eralp). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Yıldırım, C. (1998). *Bilim Felsefesi* (6. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.